

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНИХ МОВ

Кафедра китайської мови і перекладу

ОБРАЗ ЖІНКИ В СУЧАСНОМУ КИТАЙСЬКОМОВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
НА МАТЕРІАЛІ ГАСЕЛ

Курсовий проєкт

з напрямку підготовки

035.065.01 Мова і література (китайська)

студентки IV курсу, МЛКБ-1-21

Литовчук Марії Сергіївни

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри китайської мови і перекладу

Цимбал С.В.

Київ – 2025

ВСТУП

Як відомо, мова є потужним соціальним інструментом, що дозволяє людям висловлювати ідеї, обговорювати численні теми, вирішувати конфлікти, обмінюватися досвідом та ефективно передавати знання наступним поколінням. Вона відображає усі аспекти життя людей, що нею спілкуються, несе їхні сенси, мудрість, культуру та звичаї, а також упередження, дискримінаційні уявлення та інші прояви нерівності в суспільстві. Таким чином, мова слугує чудовим об'єктом для дослідження соціальних процесів.

Нерівність людей завжди актуальна проблема, і сучасне китайське суспільство не позбавлене її. Китай має історію чіткого розподілу гендерних ролей та суттєвого обмеження прав жінок. Усе це підкріплювалося релігійними та філософськими поглядами, що не відходять у минуле так швидко й безслідно.

Сучасний Китай стрімко змінюється під впливом глобалізаційних та внутрішніх соціально-економічних процесів. У цьому контексті суспільне сприйняття жінки набуває особливої значущості, адже її образ виступає не лише відображенням культурних уявлень, а й свідченням трансформації суспільних цінностей.

Актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого розуміння культурних особливостей та проблематики суспільних взаємин у сучасному китайському суспільстві, що проявляються на рівні мови.

Метою курсової роботи є дослідження мовного образу жінки в китайськомовному суспільстві на прикладі ієрогліфів, фразеології та гасел різних історичних періодів.

Об'єкт дослідження – жіночий образ в китайськомовній культурі.

Предмет дослідження – лексико-семантичні, фразеологічні та гасельні засоби вираження образу жінки в китайській мові.

Завдання курсової роботи:

- Проаналізувати семантику ієрогліфів із ключем 女 та

з'ясувати їх культурну конотацію.

- Дослідити ідіоми та сталі вирази про жінок у китайській мові.
- Визначити основні гасла, пов'язані з жіночим образом, у різні історичні періоди.
- Порівняти зміну образу жінки в гаслах від маоїстської епохи до сучасності.
- Зробити висновки про трансформацію суспільного бачення жінки через мову.

Методи дослідження: описовий, порівняльний, контекстуальний аналіз, з елементами кількісного аналізу корпусних прикладів, а також аналіз дискурсу.

Апробація дослідження: Основні ідеї та попередні результати курсової роботи були апробовані у формі тез доповіді на тему “Фемінізм чи патріархат: суперечності у зображенні жінки в китайських гаслах” на III Всеукраїнському форумі молодих сходознавців.

Структура курсової роботи: Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних та джерел. Перший розділ присвячений мовно-культурним засобам вираження образу жінки в китайській мові. У другому розділі аналізується трансформація цього образу крізь призму гасел – від маоїстського періоду до сучасного феміністичного дискурсу.

РОЗДІЛ 1

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

1.1. Семантика ієрогліфів з ключем 女

Сучасний китайський ієрогліф на позначення жінки (女: nǚ) походить від древнього піктографічного зображення людини, що стоїть на колінах зі складеними руками на рівні грудей – у позі, що неприховано натякає на підкорене становище жінки. Існує близько 250 ієрогліфів з ключем 女, що мають різноманітні відтінки значень [15]. Деякі з них стосуються статусу жінки в сім'ї чи суспільстві (особливо відносно чоловіків), деякі описують жіночі фізичні якості, решта використовується для надання оцінних суджень, часто негативного характеру.

Природно, ієрогліфи, що стосуються жіночих родинних ролей мають ключ 女:

- 妈 – mā – “мати”;
- 姐 – jiě – “старша сестра”;
- 妹 – mèi – “молодша сестра”;
- 婆 – pó – “свекруха; стара жінка; бабуса”;
- 媳 – xī – “невістка”;
- 姨 – yí – “тітка по матері”;
- 姑 – gū – “тітка по батькові” тощо [13].

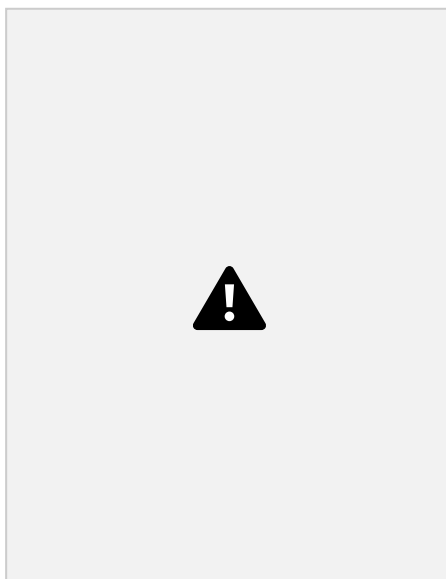
Така лексика вказує на родову функцію жінки в сім'ї та підкреслює її роль як матері або виховательки у патріархальному суспільстві, що покладає багато обов'язків з виховання та догляду за дітьми саме на жінок.

Рис. 1. Походження ієрогліфа “女” Рис. 2. Походження ієрогліфа “嫁”

Однак, у звичайних, досить побутових ієрогліфах, які описують позицію жінки в стосунках з іншими та зміни її статусу, часто можемо прослідкувати посилення на історично сформовані ґендерні ролі та патріархальний уклад життя, у якому жінка перебуває в дуже пасивній та підкореній ролі. Наприклад, дієслова 嫁 (jià) та 娶 (qǔ) обидва означають одружуватися, проте 嫁 призначене для використання жінками, що виходять заміж, та складається з ключа 女 та графеми 家 “сім’я”, тобто в значенні зберігається історичний контекст одруження, в якому жінка переходить зі своєї сім’ї в родину чоловіка; у той час як 娶 використовується чоловіками та складається з графеми 取 “взяти, отримати” та логоемами 女, і такі складові вказують на роль чоловіка як отримувача в шлюбі, стверджуючи його владну позицію і контроль над процесом. У цих ієрогліфах відобразилися патріархальні та

феодалські погляди на роль жінки в сімейних відносинах: пасивна учасниця у формуванні нової сім'ї, що переходить з влади одного чоловіка (голови її рідної сім'ї) до іншого, як майно [14]. Після одруження жінка стає називатися 妇 – fu – “жінка; дружина”, і графема 帚 (zhou) “віник” у традиційному написанні цього ієрогліфа (婦), непрозоро натякає на гендерний розподіл праці в шлюбі. Ось цитата опису значення цієї морфеми в одній з поширених ілюстрацій походження ієрогліфів:

“Жінка підмітає мітлою, що є щоденною роботою домогосподарки, тому це означає “заміжня жінка”.”

Рис. 3. Походження ієрогліфа “妇”

Спосіб життя “домогосподарки” не настільки поширений в сучасному китайському суспільстві та більше не пов’язаний із сімейним статусом, проте ієрогліф продовжує жити в сучасній мові та підтримувати стереотипне розуміння поняття “дружина”.

Деякі ієрогліфи зі складовою “жінка” мають винятково негативний характер, наприклад, 奴 – nu – “раб(иня)” складається з 女 та 又 – you – “рука”, 妖 (yao) – 女 + 夭 “вмерти

молодою/–им” – “демон; звабливий; оманливий”. Так сформовані й чимало слів, які описують негативні риси характеру та аморальну поведінку, що притаманні людям обох статей:

- 嫌 – xián – “недовіра; ворожнеча”;
- 嫉 – jí – “заздрити”;
- 妒 – dù – “заздрити”;
- 怒 – nù – “злитися; лють”;
- 妨 – fáng – “шкодити”;
- 婪 – lán – “жадібний(–а)”;
- 媚 – mèi – “лестити; догоджати”;
- 奸 – jiān – “зрадник; перелюбствувати”;
- 姪 – yín – “розпуста”;
- 妄 – wàng – “абсурдний; нерозсудлива; неправдивий”;
- 佞 – nìng – “хитрий; схильна до підлабузництва”;
- 姘 – pīn – “вступати в позашлюбний зв’язок”;
- 姦 – jiān – “перелюб; зґвалтувати” тощо [10].

Ці ієрогліфи закріплюють асоціаціативні уявлення між поняттям “жінка” та важкими почуттями й нечистивою поведінкою, ніби жінкам притаманна така емоційність та хитра вдача. Також, ми вважаємо, варто звернути увагу на те, що слова зі значеннями пов’язаними з аморальними сексуальними зв’язками (такі як 奸, 姪, 姦 та інші) не мають в структурі маскулінних елементів. Існує декілька ієрогліфів з ключем “жінка”, що означають “повія”: 婬 (biǎo), 妓 (jì), 娼 (chāng). Назви для їхніх відвідувачів, і дія “відвідувати проституйовану жінку” – 嫖 – piáo також закріплює асоціації в першу чергу з жінками [10].

Звичайно є й морфеми з ключем 女, що мають позитивні конотації:

- 好 – hǎo – “добре; хороший” (жінка й дитина);
- 安 – ān – “безпека; спокій” (жінка під дахом);
- 姓 – xìng – “прізвище” (жінка та життя; деякі з найстаріших китайських прізвищ також мають ключ 女, що пов’язане з матрилінійним первісним суспільним ладом);
- 姿 – zī – “краса; постава”;
- 娴 – xián – “освічена; витончена”;
- 婉 – wǎn – “ніжна; тактовний”;
- 妥 – tuǒ – “гожий; відповідний; задовільний”;
- 娛 – yú – “радість; потішати; приносити задоволення” тощо [7].

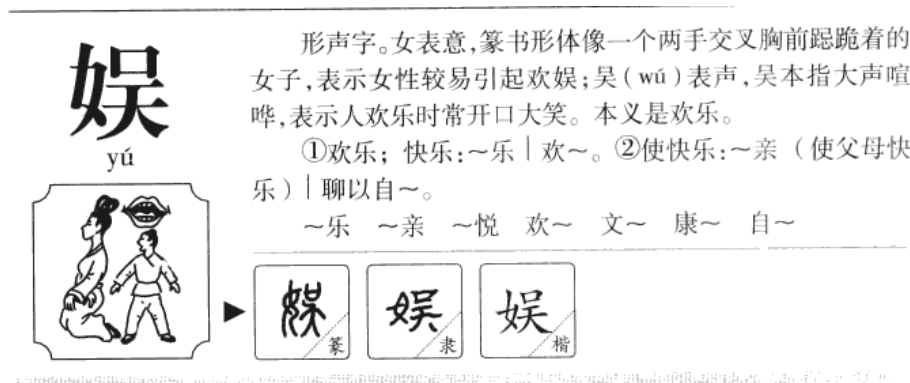

Рис. 4. Походження ієрогліфа “娛”

Як бачимо, ієрогліфи, що позначають позитивні якості, хвалять одну з основних традиційних цінностей жінки – її привабливий зовнішній вигляд, та перегукуються з конфуціанськими жіночими чеснотами, такими як покірність, інтелігентність [11]. Також, як можемо помітити, навіть звичайні ієрогліфи, що мають значення, які не пов’язані на пряму з жінками чи їхнім досвідом, об’єднують стереотипні патріархальні уявлення про роль жінки в сім’ї та суспільстві:

жінка – це “хороший” набуток в житті чоловіка (好); “безпечно” їй – вдома (安); вона має “догоджати” іншим та “відповідати” вимогам (妥), і такою поведінкою та своєю красою вона приносить “задоволення” (娱).

Така семантика ієрогліфів з ключем 女 демонструє суперечливий образ жінки у китайськомовному суспільстві: її шанують за материнські якості та оспівують за ніжну та елегантну поведінку, проте пов’язують з небажаними почуттями та емоціями, які штовхають людей обох статей на підступні, аморальні вчинки. Також жінці відводять нижчу позицію в соціальній ієрархії, наголошуючи на підкореності та покірності чоловікам.

1.2. Ідіоми та сталі вирази про жінок

Сталі вирази займають важливе місце у китайській мові – вони відображають ментальні структури, культурні уявлення та ціннісні орієнтири суспільства. Багато ідіом стосуються жінок і фіксують у мові традиційні та стереотипні уявлення про їхню природу, поведінку, соціальну роль. Пропонуємо розглянути деякі з них.

- Вирази, що підкреслюють красу жінки як її головну цінність:
 - 沉鱼落雁, 闭月羞花 (chén yú luò yàn, bì yuè xiū huā – “риби пірнають, дикі гуси падають, місяць ховається, квіти соромляться”) – гіперболізована похвала жіночій красі, що “захоплює увагу навіть тварин” та “перевершує природну”;
 - 国色天香 (guó sè tiān xiāng – “національна краса і небесний аромат”) –

використовується для опису неймовірної красуні;

- 貌美如花 (mào měi rú huā – “гарна як квітка”) [1].

- Сталі вирази, що створюють образ ідеальної жінки в межах конфуціанських чеснот:

- 贤妻良母 (xián qī liáng mǔ – “хороша дружина, добра мати”);
- 三从四德 (sān cóng sì dé – “три підкорення, чотири чесноти”) – “три підкорення” (三从): вимоги до жінок підкорюватися протягом життя трьом чоловікам: до весілля – батьку, після одруження – чоловіку, а після смерті його – сину; “чотири чесноти” (四德): моральність 德, фізична чарівність 容, пристойність мови 言 і вправність у рукоділлі 功;
- 夫唱妇随 (fūchàng fùsuí – “чоловік співає і дружина підспівує”) – демонструє традиційний концепт гармонії подружньої пари;
- 相夫教子 (xiàng fū jiào zǐ – “підтримувати чоловіка й виховувати дітей”) – соціальна роль жінки обмежена домом [13].

- Ідіоми, які зображують жінку як загрозу:

- 红颜祸水 (hóng yán huò shuǐ – “краса – джерело лиха”, китайський відповідник “фатальної жінки”) – демонструє уявлення, що привабливі жінки можуть призводити до катастроф;
- 牝鸡司晨 (pìn jī sī chén – “курка співає замість півня”) – уявлення про те, що для жінки неприродно втручатися в “чоловічі справи”;
- 女人心, 海底针 (nǚ rén xīn, hǎi dǐ zhēn – “жіноче серце – голка на дні моря”) – відображає ідею про непередбачуваність і таємничість жіночої психіки [1].

- Зневажливі до жінок фразеологізми:

- 男尊女卑 (nán zūn nǚ bēi – “чоловіки цінніші за жінок”) – застаріла ідіома, що дуже промовисто виражає ставлення до жінок у феодальному суспільстві;
- 妇孺皆知 (fùrú jiē zhī – “навіть жінки й діти знають”) – у цьому виразі

обізнаність жінок прирівнюють до дитячої нетямущості; використовується, щоб сказати “усім відомо”;

- 妇人之仁 (Fù rén zhī rén – “жіноча доброта”) – фразеологізм на позначення надмірної схильності до поблажливості; описує людину, якій бракує твердості;
- 女子無才便是德 (nǚzǐ wú cái biàn shì dé – “чеснота жінки полягає в тому, щоб не мати таланту”) – ідіома, у якій відображено переконання інтелектуалів часів конфуціанства, що доброчесність жінки більш цінна ніж її розумові здібності (талант);
- 人老珠黄 (Rénlǎo zhūhuáng – “у старості людина, як перлина, блиск якої пожовтів”) – використовується для опису жінок і демонструє уявлення, що з віком жіноча краса (головна цінність) втрачається; у той час як ідіома на цю тему для чоловіків звучить так: “男人四十一枝花”(nánrén sìshí yīzhīhuā – “у сорок років чоловік все ще як квітка”) – еквівалент “чоловіка у розквіті сил” [7; 13];
- 女人善变 (nǚrén shànbìàn – “серце і настрої жінки швидко змінюються”) – запозичене твердження, і, як стверджує Ван Джаоґвей у книзі 《大公报》, за умов феодальної етики жінки були змушені суворо дотримуватися моральних норм і суспільство ставилося нетерпимо та засуджувало “жіночу непостійність”, на відміну від чоловіків, яких могли критикувати, але все ж загалом соціум терпів таку чоловічу мінливість, і їм дозволялося мати наложниць і відвідувати повій [21].

Хоча деякі принизливі сталі вирази з давнини все ще можна помітити у використанні, починаючи з минулого століття у китайському суспільстві відбулися значні зміни в баченні жінок, а тому ідіоми з дуже стереотипними уявленнями

не толеруються й поступово зникають з ужитку. Тому пропонуємо розглянути сталі вирази з добірки зі статті 《妇女节：10个成语，蕴涵中华女性10大美德》 (“Жіночий день: 10 ідіом, що відображають 10 чеснот китайських жінок”) [8], щоб дослідити, який образ жінки шанують у сучасному китайському суспільстві:

- 1) 婉婉有仪 (Wǎn wǎn yǒu yí – “ніжна та ввічлива”);
- 2) 朝耕暮耘 (zhāo gēng mù yún – “орати вранці та полоти ввечері” або “працювати вдень і вночі”) – використовується для опису працьовитої людини;
- 3) 秀外慧中 (xiù wài huì zhōng – “красива та розумна”);
- 4) 敬老尊贤 (jìng lǎo zūn xián – “поважати старших та шанувати мудрих”) – відображає конфуціанську чесноту – “синівську шанобливість”;
- 5) 相夫教子 (xiàng fū jiào zǐ – “підтримувати чоловіка й виховувати дітей”) – уже розглянута нами вище ідіома конфуціанського періоду, що, як ми бачимо, транслює цінності, які шанують і в сучасному суспільстві;
- 6) 白首不渝 (bái shǒu bù yú – “лишатися вірним(-ою) до старості”) – описує людину, що залишається вірною та непохитною протягом усього життя; використовується у контексті вірності в коханні;
- 7) 蕙质兰心 (huì zhì lán xīn – “серце орхідеї”) – описує жінку з витонченим та прекрасним характером, порівнюючи його з красою орхідеї;
- 8) 百折不回 (bǎi zhé bù huí – “продовжувати намагатися, незважаючи на всі невдачі”) – означає бути незламною, невблаганною, безстрашною;
- 9) 巾帼须眉 (jīn guó xū méi – “жінка з чоловічим духом”) – фразеологізм про жінку, чию хоробрість порівнюють з чоловічою;
- 10) 至善至美 (zhì shàn zhì měi – “досконалість краси та доброти”) – використовується для опису будь-чого досконалого.

Як бачимо, образ ідеальної жінки в сучасному суспільстві

тісно пов'язаний з такими традиційними якостями як краса, елегантність, вірність, працьовитість та прагнення до досконалості. Також у суспільстві все ще побутують конфуціанські цінності, що відображені у фразеологізмах 敬老尊贤 та 相夫教子, які закликають жінку до покірності та служіння сім'ї. З інших ідіом можемо помітити зміни в сприйнятті розумових здібностей жінки: на противагу застарілому 女子無才便是德 (“чеснота жінки полягає в тому, щоб не мати таланту”) є 秀外慧中 (“красива та розумна”). З'явився акцент на внутрішній силі жінки: 百折不回; 巾帼须眉. Проте порівняння з чоловіком підкреслює стереотипне уявлення, що хоробрість не притаманна жінкам загалом. На наш погляд, у контексті сталих виразів помітно, що цей образ зазнав суттєвої зміни – з'явилося більше визнання жіночих здібностей, із чим збільшилися й очікування досконалості. Проте, все ще залишається вагомий акцент на зовнішній привабливості та витонченій поведінці жінок, а також підпорядкованості чоловікам: “підтримувати чоловіка й виховувати дітей”, “лишатися вірною до старості”.

1.3. Назви жіночих соціальних ролей та професій

Лексика, пов'язана із жіночими ролями, відображає не лише соціальний статус жінки, а й зміни в суспільному ставленні до неї в різні історичні періоди.

1. Родові та домашні ролі

У традиційній моделі жінка розглядається крізь призму її відносин з чоловіком та дітьми. У класичному китайському суспільстві основними її “ролями” були:

- 妻子 – qīzi – “дружина”;
- 母亲 – mǔ qīn – “мати”;
- 妇女 – fùnǚ – “жінка (у шлюбі; зріла)”;
- 媳 – xī – “невістка”;
- 家庭主妇 – jiā tíng zhǔ fù – “домогосподарка” [13].

Така лексика підкреслює обмежений домом статус жінок в китайському суспільстві в період конфуціанства та феодалізму.

2. Увічливі звертання

У давнину, одружившись, дівчина втрачала своє ім'я, і до неї зверталися за прізвищем її чоловіка, з додаванням слова 氏 – shì – “клан”, наприклад 王氏 (Wáng shì) або 李氏 (Lǐ shì), що означає “дружина родини Ван/Лі” [7].

У сучасних формах звертання зберігається це суспільне сприйняття жінки як доповнення до чоловіка у таких звертаннях, як от:

- 夫人 – fū rén – “пані; дружина пана” (夫 – “одружений чоловік” + 人 – “людина”);
- 太太 – tài tài – “пані; дружина пана; господиня” (часто **теж вживається разом з прізвищем чоловіка**)
- 小姐 – xiǎo jiě – “(незаміжня) панночка”.

У той час як чоловічим відповідником усім цим увічливим звертанням є – 先生 – xiān sheng – “пан; чоловік”, і це відображає ставлення суспільства до чоловіків, яке не залежить від їхнього сімейного статусу [3]. Проте зараз використовується також нейтральний термін на позначення “пані” – 女士 – nǚ shì.

3. Жінка в професії та політичному житті

Починаючи з ХХ ст. з ростом емансипації з’являються терміни, які демонструють активну роль жінки за межами дому. З переходом до сучасного індустріального суспільства з’явилися:

- 女工 – nǚ gōng – “робітниця”;

- 女兵 – nǚbīng – “військовослужбовиця”;
- 女干部 – nǚ gàn bù – “посадовиця”;
- 女企业家 – nǚ qǐyèjiā – “бізнес-леді”;
- 女医生 – nǚ yīshēng – “лікарка”;
- 女飞行员 – nǚ fēixíngyuán – “пілоткиня”;
- 女老板 – nǚ lǎobǎn – “жінка-бос; власниця; підприємниця”;
- 女总统 – nǚ zǒngtóng – “президентка” тощо [23; 7].

У китайській мові загальні назви професій сприймаються переважно чоловічими, тому щоб вказати стать у цьому випадку додається морфема 女. З одного боку, це додає видимості жінкам у суспільстві, адже привертає увагу до того факту, що жінки можуть працювати у сферах професійної діяльності та обіймати посади, які раніше були недоступними. Проте з іншого боку, коли загальні назви сприймаються чоловічими, це підкреслює стереотипні уявлення, що певними професіями слід займатися чоловікам (як це практикувалося історично), що створює перешкоди для жінок у пошуках роботи та просування в кар’єрах, які їх цікавлять. Є також роботи, які вважаються типово жіночими, і тому для позначення чоловічої статі працівника додається морфема 男 (nán):

- 男清洁工 – nán qīngjié gōng – “прибиральник”;
- 男阿姨 – nán ā‘yí – “чоловік-няня”;
- 男幼师 – nán yòushī – “вихователь дитячого садка” тощо.

Ці професії асоціюються з жінками, тому що пов’язані з їхніми традиційними обов’язками: займатися хатніми справами (прибиранням, готуванням тощо) та доглядати за дітьми. Тому переважно у цих сферах більше саме працівниць. Зазвичай

такі професії низькооплачувані та не належать до високих посад, що демонструє ставлення в суспільстві до жіночої праці [7]. Однак, соціальні зміни в цьому питанні відбуваються.

4. Лексика новітніх суспільних уявлень

З розвитком інтернету та феміністичного руху з'являються нові терміни, що демонструють нову жіночу ідентичність або викликають суспільні дискусії:

- 女强人 (nǚ qiáng rén – “сильна жінка; кар'єристка”) – з'являється вже в контексті економічних реформ 1980-х років;
- 女汉子 (nǚ hàn zi – “сильна жінка”) – іронічно-позитивна оцінка сильної, незалежної жінки;
- 不婚族 – bù hūn zú – “одиначки; ті, хто відмовляються від шлюбу”;
- 剩女 (shèng nǚ – “жінка, яка залишилася”) – термін для незаміжніх жінок після 27, що часто використовується з іронією або критикою;
- 女权主义者 – nǚ quán zhǔ yì zhě – “феміністка”;
- 独立女性 (dú lì nǚ xìng – “незалежна жінка”) – позитивне самоназивання сучасних феміністок [20; 9].

Ця лексика свідчить про поступову зміну традиційного уявлення про жінку як “додаток до чоловіка” на образ самодостатньої індивідуальності, хоча боротьба між новими і старими стереотипами досі триває.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було здійснено комплексний лінгвокультурний аналіз мовних засобів, за допомогою яких у китайській мові формується та передається образ жінки. Дослідження ієрогліфів із ключем 女, фразеологізмів та назв

соціальних ролей дозволило зробити низку важливих висновків.

По-перше, аналіз ієрогліфіки підтвердив, що ключ 女 («жінка») виконує не лише семантичну, а й культурно-смыслову функцію. Ієрогліфи з цим ключем утворюють широку групу лексем, що охоплюють як нейтральні поняття на кшталт “мати” (妈), “старша сестра” (姐), “дружина” (妻), так і слова з позитивною конотацією — “добрий” (好), “безпека” (安) чи “ніжна” (婉). Однак водночас виявляються і негативно марковані слова, такі як “заздрити” (妒), “абсурдний” (妄), що вказує на амбівалентність традиційного ставлення до жінки в китайській культурі. Окрім того, слова з ключем 女 демонструють також сформований у суспільстві образ жінки, як людини, що має коритися волі чоловіка.

По-друге, у фразеології китайської мови чітко простежується ґендерна стереотипізація жіночого образу. Велика кількість ідіом акцентує увагу на зовнішності жінки (貌美如花 – “гарна як квітка”), її ролі в сім'ї або в суспільстві (贤妻良母 – “хороша дружина, добра мати”; 夫唱妇随 – “чоловік співає і дружина підспівує”). Це свідчить про глибоке закріплення у мовній картині світу традиційних уявлень про жінку як об'єкт естетизації, вірності, мовчазності чи покірності. Також присутні ідіоми, що підкреслюють зневажливе ставлення до жінок (男尊女卑 – “чоловіки цінніші за жінок”). Разом з тим, у сучасному китайськомовному

суспільстві використовуються й сталі вирази, що прославляють такі характеристики жінок, як розумність (秀外慧中 “красива та розумна”) та силу духу (百折不回 – “продовжувати намагатися, незважаючи на всі невдачі”), що свідчить про позитивні зміни в ставленні до жінок.

По-третє, аналіз назв соціальних і професійних ролей жінки демонструє еволюцію мовної репрезентації жіночої ідентичності. Якщо в класичному дискурсі переважали слова, що відображали залежне становище жінки та обмежене сферою дому (夫人 – “пані; дружина пана”; 家庭主妇 – “домогосподарка”), то в сучасній мові фіксуються назви, які відображають активну соціальну участь жінок (女干部 — “посадовиця”, 女企业家 — “підприємиця”; 独立女性 – “незалежна жінка”). Це свідчить про зміни в суспільних ролях та зростання мовної видимості жінок у різних сферах життя.

Таким чином, мовний образ жінки в китайській мові є складним, багаторівневим і динамічним. Він формується не лише лексичними засобами, а й на рівні фразеології та культурних концептів. Незважаючи на те, що в мові досі присутні архаїчні уявлення про жіночу покірність і другорядність, спостерігається чітка тенденція до лінгвістичної емансипації жінки та відображення її нових ролей у суспільстві.

Отже, розуміння мовної репрезентації жінки в китайській культурі дозволяє глибше осмислити соціокультурні трансформації, що відбуваються в цьому суспільстві, а також закладає основу для аналізу сучасного феміністичного дискурсу, що є предметом наступного розділу.

РОЗДІЛ 2

ОБРАЗ ЖІНКИ В КИТАЙСЬКОМОВНОМУ СУСПІЛЬСТВІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ГАСЕЛ

2.1. Гасла в китайській культурі: суть і функції

Гасла (标语 *bǐāoyǔ*) в китайській культурі — це короткі, часто ритмічні й запам'ятовувані вислови, які виконують ідеологічну, мобілізаційну, рекламну або мотиваційну функцію. Їх активно використовували в різні історичні періоди: від революційних кампаній XX століття до сучасних соціальних медіа та реклами [16].

Традиційно гасла мали державну підтримку і публічне поширення (на плакатах, стінах, транспарантах), і саме через них формувався мовний портрет бажаної соціальної поведінки – зокрема, жіночої ролі.

2.2. Еволюція образу жінки в гаслах

“妇女能顶半边天” (*fùnǚ néng dǐng bàn biān tiān* – “жінки тримають половину неба”) — одне з найвідоміших гасел періоду Мао Дзедона. Уперше воно було вжите в 1968 році, під час Культурної революції. Воно символізувало емансипацію жінки, її рівноправну участь у виробництві, політиці, армії та публічному житті [6].

Цим гаслом комуністична партія прагнула зруйнувати традиційну модель жіночої пасивності. Його активно використовували в пропаганді: на фабриках, у школах, у проповідях, на плакатах.

Рис. 5. Плакат із гаслом “妇女能顶半边天”

Приклади гасел того часу:

- “妇女要解放，参加劳动最光荣！” (Fùnǚ yào jiěfàng, cānjiā láodòng zuì guāngróng – “Жінки мають звільнитися – праця є найвищою честю!”)
- “解放妇女” (Jiěfàng fùnǚ – “Звільнити жінок”) – використовувалось у 1950–60-х, акцент на боротьбу з традиційною роллю;
- “妇女出家门” (Fùnǚ chū jiāmén – “Виведемо жінок із дому”) – закликало жінок до більшої свободи та участі в суспільному житті, особливо в контексті боротьби за освіту та професійну реалізацію.
- “男女平等，共同建设社会主义。” (Nánnǚ píngděng, gòngtóng jiànshè shèhuì zhǔyì. – “Рівність чоловіків і жінок — спільно будуємо соціалізм.”);
- “教育女性，国家强盛” (Jiàoyù nǚxìng, guójiā qiángshèng – “Освіта для жінок – сила нації”) – лозунг, що підтримував ідею, що жіноча освіта є важливою для розвитку держави;
- “妇女要自立、自尊、自信、自强。” (Fùnǚ yào zìlì, zìzūn, zìxìn, zìqiáng – “Жінки мають бути самостійними, гідними, впевненими та сильними.”) – формувало ідеал “нової жінки”, яка працює нарівні з чоловіками;
- “解放全中国，也要解放中国妇女！” (Jiěfàng quán zhōngguó, yě yào jiěfàng zhōngguó fùnǚ – “Звільнення всього Китаю включає звільнення китайських

жінок!”) – часто використовувалося в контексті жіночих прав, кампаній проти феодалізму, примусових шлюбів тощо.;

- “妇女参军光荣” (Fùnǚ cānjūn guāngróng – “Служити в армії — почесно для жінки”);
- “男女并肩为革命奋斗” (Nánnǚ bìngjiān wèi géming fèndòu – “Чоловіки й жінки борються за революцію пліч-о-пліч”) [5; 2].

У маоїстському дискурсі жінка розглядалась передусім як трудівниця та революціонерка, а не як дружина чи мати. Образ жінки в гаслах був маскулінізований: жінка-боєць, керівниця. Ці гасла створювали новий соціалістичний архетип, що протистояв «феодальній», традиційній ролі жінки як домогосподарки.

З 2000-х років гасла стали більш розмаїтими за формою і змістом. Вони зустрічаються в рекламах, флешмобах, онлайн-акціях, графіті, блогах.

1) Гасла з реклами та бізнесу

Використовуються для залучення споживачок, але часто спираються на традиційні гендерні ролі:

- “做女人要会打扮！” (Zuò nǚrén yào huì dǎbàn – “Бути жінкою – означає вміти прикрашати себе!”) – використовують косметичні бренди;
- “女人如花，要精心呵护” (Nǚrén rúhuā, yào jīngxīn hēhù – “Жінка – як квітка, потребує дбайливого догляду.”) – Застосовується у рекламі салонів краси, SPA, доглядової косметики;
- “贤妻良母也能当总裁” (Xián qīliáng mǔ yě néng dāng zǒngcái – “Чесна дружина й добра мати теж може бути керівницею!”) (банк)
- “贤妻良母，家庭幸福的源泉” (Xián qīliáng mǔ, jiāting xìngfú de yuánquán – “Добра дружина і турботлива мати – джерело сімейного щастя.”) – у рекламі побутової техніки, кухонного обладнання, підкріплює стереотип жінки в ролі “центру” домашнього затишку [18];
- “美丽不是罪，是资本。” (Měilì bùshì zuì, shì zīběn – “Краса – не гріх, а капітал.”) – у модній індустрії [22];

- “我活得漂亮，也要活得精彩” (Wǒ huó dé piàoliang, yě yào huó dé jīngcǎi – “Я живу красиво — і я живу яскраво”) – слоган кампаній для молодих жінок (напр. Dove, косметика чи банки). Образ незалежної, активної, але все ще привабливої жінки;
- “女人能撑起自己的天空” (Nǚrén néng chēng qǐ zìjǐ de tiānkōng – “Жінка може тримати своє власне небо.”) – відсилання до “半边天”, але з індивідуалістичним ухилом — сучасні меседжі, що поєднують феміністичний наратив із м’яким традиціоналізмом;
- “不只是妈妈，我也是我” (Bù zhǐshì māmā, wǒ yěshì wǒ – “Я – не лише мама. Я – це також я.”) – у рекламі материнських продуктів або жіночих прав — спроба вийти за межі материнської ролі.

Часто такі гасла поєднують модерну ідею сили з традиційними очікуваннями.

2) Гасла феміністичних рухів

Інтернет-фемінізм у Китаї (особливо після кампаній #MeToo в 2018) породив численні антидискримінаційні, антипатріархальні гасла [12]:

- “不是生育机器！” (Bùshì shēngyù jīqì – “Ми – не машини для народження!”) [17];
- “我的子宫不属于国家” (Wǒ de zǐgōng bù shǔyú guójiā – “Моя матка не належить державі”) – реакція на політику трьох дітей;
- “别叫我小姐” (Bié jiào wǒ xiǎojiě – “Не називай мене “сяодзе”!) – гасло проти сексуалізованої мови);
- “不是穿得暴露，是你太无耻。” (Bùshì chuān dé bàolù, shì nǐ tài wúchǐ – “Це не вона відверто вдягнена – це тобі має бути соромно.”);
- “做自己，不做别人眼中的女人。” (Zuò zìjǐ, bù zuò biérén yǎnzhōng de nǚrén – “Будь собою, а не жінкою в чужих очах.”);
- “听她说！” (Tīng tā shuō – “Послухайте її!”) – заклик у контексті руху #MeToo на підтримку жертв сексуального насильства;
- “不做他人的附属品” (Bù zuò tārén de fùshǔpǐn – “Не бути чиймось додатком”) –

гасло, що закликає до повернення суб'єктності жінкам;

- “拒绝容貌焦虑” (Jùjué róngmào jiāolǜ – “Відмовся від тривоги через зовнішність”) – сучасне гасло з темою бодіпозитиву;
- “我们要的是权利，不是特权！” (Wǒmen yào de shì quánlì, bùshì tèquán – “Ми хочемо прав, а не привілеїв!”);
- “没有平等的工资，就没有平等的社会！” (Méiyǒu píngděng de gōngzī, jiù méiyǒu píngděng de shèhuì – “Без рівної оплати – немає рівного суспільства!”);
- “我们不是‘剩女’，我们是自由的女人” (Wǒmen bùshì “shèngnǚ”, wǒmen shì zìyóu de nǚrén – Ми – не “залишені жінки”, ми – вільні жінки) [4].

2.3. Порівняльний аналіз: як змінюється образ жінки через мову гасел

Ми розглянули й проаналізували мову гасел маоїстського (1950–1970-ті) та сучасного періоду (2010–2020-ті).

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз образу жінки в гаслах маоїстського та сучасного періодів

Параметр	Маоїстський період (1950–1970-ті)	Сучасний період (2010–2020-ті)
Основна роль жінки	Робітниця, солдатка, рівна партнерка в будівництві соціалізму	Самореалізована особистість, активістка, професіоналка
Типова лексика	“解放”, “劳动”, “光荣”, “平等”	“自由”, “独立”, “权利”, “自己”
Тональність	Патріотично-героїчна	Персоналізована, критична, емоційна
Цільове середовище	Село, завод, армія	Міста, інтернет, соціальні мережі
Загальний образ жінки	Ідеалізована героїня нової епохи	Людина з правом на вибір

Параметр	Маоїстський період (1950–1970-ті)	Сучасний період (2010–2020-ті)
	добы	голос

Мова гасел у Китаї чітко відображає зміни в соціальному статусі жінки. Якщо в XX столітті акцент робився на її функціональній участі в будівництві держави, то в XXI столітті – на особистій автономії, гендерній рівності та критиці усталених стереотипів. Водночас, сучасні гасла часто демонструють дискурсивну напругу між комерціалізацією образу жінки і прагненням до справжньої емансипації.

2.4. Суперечності в зображенні жінки в китайських гаслах

Сучасні китайські гасла можна розглянути й у розрізі сексистських та феміністичних наративів. Залежно від того, який образ жінки пропагують популярні гасла, їх можна розділити на наступні типи:

- **Модерністські**

Гасла, що заохочують до активної участі жінок у публічному житті та економіці, підтримують модерністський образ жінки:

- “我是自己的主人” (Wǒ shì zìjǐ de zhǔrén – “Я – господарка свого життя”) – типове гасло феміністичного руху;
- “我的身体, 我的权利” (Wǒ de shēntǐ, wǒ de quánlì – “Моє тіло – мій вибір”) – популярне феміністичне гасло, що використовується в кампаніях за сексуальні та репродуктивні права жінок, хоча часто зазнає цензури [5];
- “巾帼不让须眉” (Jīnguó bù ràng xūméi – “Жінки не поступаються чоловікам”) – традиційне китайське прислів’я, що адаптували під сучасний контекст;
- “拒绝暴力, 关爱女性” (Jùjué bàolì, guān'ài nǚxìng – “Відмовся від

насильства, піклуйся про жінок”) – гасло, що звучить у кампаніях проти гендернозумовленого насильства.

- **Традиційно-патріархальні**

Гасла, що пропагують класичні конфуціанські (патріархальні) ідеали:

- “生孩子是女人的责任” (Shēng hái zǐ shì nǚ rén de zé rèn – “Народжувати дітей – обов’язок жінки”) – часто використовується у пропаганді політики трьох дітей;
- “相夫教子、贤妻良母” [9] (Xiàng fū jiàozǐ, xián qīliáng mǔ – “Будь доброю дружиною і турботливою матір’ю – побудуй гармонійну сім’ю”) – гасло, яке активно використовувалося під час кампаній із просування “соціалістичних сімейних цінностей”;
- “女人要温柔贤惠” (Nǚ rén yào wēnróu xiánhuì – “Жінка має бути ніжною та добропорядною”) – підсилює традиційний образ скромної, мовчазної, терплячої жінки;
- “弘扬家庭美德，建设和谐社会” (Hóngyáng jiā tíng měi dé, jiàn shè hé xié shè huì – “Пропагуйте сімейні чесноти, будуйте гармонійне суспільство”) – жінка тут – хранителька моральності, основа “гармонійного дому”.

- **Гібридні**

Лозунги, які поєднують заклики до активності жінок у суспільстві одночасно з традиційними ідеалами:

- “女性要在事业和家庭中双重成功” (Nǚ xìng yào zài shì yè hé jiā tíng zhōng shuāng chéng chéng gōng – Жінка має бути успішною і в кар’єрі, і в родині) – гасло, що заохочує жінок до праці на економіку держави та водночас виконання традиційних обов’язків “берегині сім’ї”;
- “做新时代的贤妻良母” (Zuò xīn shí dài de xián qīliáng mǔ – Будь зразковою дружиною та матір’ю нового часу) – гасло поєднує патріархальні ідеали з сучасною риторикою “нової епохи”, намагається осучаснити традиційний образ;

- “平衡工作与生活，做智慧女性” (Píng héng gōng zuò yǔ shēng huó, zuò zhì huì nǚ xìng – “Збалансуй роботу й життя — будь мудрою жінкою”) – риторика про гармонійне поєднання кар'єри та домашніх обов'язків;
- “新时代女性: 独立、自信、顾家” (Xīn shí dài nǚ xìng: Dú lì, zì xìn, gù jiā – “Жінка нового часу: незалежна, впевнена, дбає про дім”) – ще один приклад намагання заохотити жінок до традиційних ролей, використовуючи модерну риторику [19].

Панування таких контрастуючих типів лозунгів, що формують образ “ідеальної” жінки у китайськомовному просторі, створюють суперечливі та нереалістичні очікування суспільства щодо жінок. Їх закликають бути сильними, незалежними, працювати на рівні з чоловіками, але водночас підпорядковуватися традиційній ролі дбайливої матері та покірної дружини. Така суперечність відображає ширші соціальні процеси в китайському суспільстві – між прагненням до модернізації та збереженням патріархальних структур.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі було проаналізовано гасла як форму мовної практики, що віддзеркалює і водночас формує образ жінки в китайському суспільстві. Основна увага приділялася двом ключовим періодам — маоїстському (1950–1970-ті роки) та сучасному (2000–2020-ті), що дозволило простежити еволюцію гендерної парадигми в публічному дискурсі.

По-перше, гасла часів Мао Цзедунa мали яскраво виражену ідеологічну функцію. Відоме гасло “妇女能顶半边天” (“Жінка тримає половину неба”) стало символом революційної емансипації жінки. Однак, попри декларовану рівність, роль

жінки залишалась жорстко прив'язаною до вимог державної політики: жінка мала працювати нарівні з чоловіком, бути політично активною, самовіддано служити соціалістичній справі. Таким чином, її емансипація не була пов'язана з індивідуальною свободою, а радше з інструменталізацією жінки в межах колективного проєкту.

По-друге, сучасні гасла — як рекламні, медійні, так і феміністичні — демонструють різноманітність голосів. Частина з них продовжує експлуатувати традиційні ролі жінки в маркетингових цілях (образ турботливої матері, покірної дружини чи ідеалу краси). Водночас, інші — переважно пов'язані з онлайн-активізмом та жіночими протестами — виражають чітке прагнення до гендерної рівності, самореалізації та тілесної автономії. Прикладами цього є гасла на кшталт “不是生育机器” (“Я не машина для народження”) чи “我的子宫不属于国家” (“Моя матка не належить державі”), які засвідчують появу нової мови спротиву.

По-третє, порівняльний аналіз гасел обох періодів дозволяє зробити висновок про перехід від колективного, державоцентричного бачення жінки — до індивідуалізованого, суб'єктного підходу. Якщо раніше жінка у гаслах виступала як «ресурс нації», сьогодні вона — як особистість зі своїм голосом, досвідом і правами.

По-четверте, аналіз гасел сучасного періоду у розрізі сексистських та феміністичних наративів демонструє суперечливість та нагромадженість закликів і вимог. У модерному суспільстві феміністичні ідеї досить промовисті та

гучні, але водночас звучать і патріархальні стереотипи та вимоги, що нав'язують жінкам усталений спосіб життя, обмежуючи свободу вибору, у таких гаслах як “生孩子是女人的责任” (“Народжувати дітей – обов’язок жінки”) або “相夫教子、贤妻良母” (“Будь доброю дружиною і турботливою матір’ю – побудуй гармонійну сім’ю”). Разом з такими контрастними наративами у публічному просторі та в медіа присутні гасла, що поєднують традиційні ідеали із сучасною риторикою, наприклад “女性要在事业和家庭中双重成功” (“Жінка має бути успішною і в кар’єрі, і в родині”), виводячи нереалістичні очікування від жінок на новий рівень.

Таким чином, гасла — як форма мовного коду — є не лише засобом впливу, а й індикатором соціокультурних змін, які трансформують уявлення про жіночу роль у китайському суспільстві.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного лінгвокультурного дослідження за темою «Образ жінки в китайськомовному суспільстві на матеріалі гасел» було зроблено низку важливих теоретичних та практичних висновків щодо способів мовної репрезентації жіночої ідентичності в китайській культурі та суспільстві. У центрі уваги перебували лексико-семантичні особливості китайської мови, сталі мовні формули та гасла як елемент публічного дискурсу, що дають змогу простежити соціокультурну динаміку сприйняття жінки в різні історичні періоди.

У першому розділі курсової роботи було проаналізовано ієрогліфи з ключем 女, фразеологізми та сталу лексику, що відображає образ жінки у китайській лінгвокультурі. З'ясовано, що ключ 女 є одним із найстаріших графічних компонентів китайського письма, і вже на етапі становлення писемності втілював у собі специфічні культурні конотації, пов'язані з жіночим образом.

Ієрогліфи з цим ключем групуються у кілька категорій:

- позначення родинних зв'язків (мама 妈, сестра 姐, бабуса 婆);
- опис соціальних ролей (дружина 妻, наложниця 妾, повія 婬);
- оцінні характеристики, які можуть бути як позитивними (добра 好, радість 娛), так і негативними (заздрісна 妒, ; жадібна 婪).

Такий розподіл вказує на амбівалентний характер мовного образу жінки — він включає як ідеалізацію жіночої доброчесності, так і патріархальні стереотипи, де жінка

постає як слабка, емоційна, обмежена у діях.

Окрему увагу було приділено аналізу фразеологізмів, які фіксують суспільні уявлення про жінок. Наприклад:

- 夫唱妇随 (“чоловік співає і дружина підспівує”) – віддзеркалення патріархальної залежності жінки від чоловіка;
- 妇人之仁 (“жіноча доброта”) – фразеологізм описує людину, якій бракує твердості, яка надто підвладна своїм емоціям, що відображує стереотип про надмірну емоційність жінок;
- 红颜祸水 (“краса – джерело лиха”) – демонструє уявлення, що привабливі жінки можуть бути небезпечними.

Велика кількість фразеологізмів про жінок концентрується на зовнішності, наприклад 沉鱼落雁, 闭月羞花 (“риби пірнають, дикі гуси падають, місяць ховається, квіти соромляться”) та 人老珠黄 (“у старості людина [йдеться про жінку], як перлина, блиск якої пожовтів”), що возвеличує красу як головну цінність жінок та ілюструє об’єктивацію їх.

Таким чином, у мовній традиції Китаю закріплено образ жінки як естетичного, морального і соціального об’єкта, роль якого визначається через функції обслуговування родини, громади або держави. Водночас сучасна лексика демонструє поступовий перехід до мовної візуалізації жінки як суб’єкта з автономною позицією – це видно в появі термінів на кшталт 女权主义者 (феміністка), 女企业家 (підприємиця), 女领导 (керівниця).

Другий розділ роботи був присвячений аналізу гасел як жанру, який відзеркалює

та формує ідеологічні, культурні та соціальні уявлення суспільства. Було проаналізовано гасла різних епох – зокрема, періоду Мао Дзедона та сучасного постіндустріального Китаю.

Маоїстські гасла, зокрема знамените “妇女能顶半边天” (“Жінка тримає половину неба”), ілюструють офіційну політику гендерної рівності в умовах соціалізму. Жінки закликалися до активної праці, політичної участі та колективного будівництва майбутнього. Однак, за фасадом рівноправності часто ховалася інструменталізація жіночої праці – емансипація використовувалася радше як знаряддя мобілізації ресурсів, ніж як справжнє визнання автономії жінок.

У сучасних гаслах простежується суттєве розширення тематики та змісту. Окрім комерційних слоганів, які продовжують експлуатувати традиційний образ жінки як споживачки або матері, усе більшу вагу мають активістські, феміністичні висловлювання. Наприклад:

- “我的子宫不属于国家” (“Моя матка не належить державі”) – боротьба проти тиску на жінок у питаннях репродукції та вимога тілесної автономії;
- “拒绝暴力，关爱女性” (“Відмовся від насильства, піклуйся про жінок”) – акція проти ґендерного насильства.
- “做自己，不做别人眼中的女人。” (“Будь собою, а не жінкою в чужих очах.”) – заклик до жінок довіряти собі й не догоджати іншим людям;
- “不做他人的附属品” (“Не будь чиймось додатком”) – заклик до повернення суб’єктності жінкам.

Ці висловлювання стають новою мовною формою опору – вони викривають нерівність, дискримінацію, приниження та прагнуть повернути жінці її голос у суспільному дискурсі. Сучасні китайські жінки дедалі частіше формулюють і просувають власний погляд на свободу, роль і гідність, що і відображається у мові протесту.

Сукупний аналіз мовного матеріалу дає змогу зробити кілька ключових узагальнень:

По-перше, традиційний китайський образ жінки був вторинним, залежним, емоційно нестабільним та морально скутим. Усі ці риси закріплені у мові – як на рівні ієрогліфіки, так і на рівні стійких висловів.

По-друге, поступова зміна суспільства призвела до м'якої, але помітної еволюції мовного образу жінки. Це виражається у зростанні кількості нейтральних або позитивно оцінених термінів щодо жінки у публічному просторі.

По-третє, гасла є своєрідним маркером змін, відображаючи зрушення від державної моделі емансипації до індивідуалізованої боротьби за права, гідність та рівність. Вони ілюструють перехід від репрезентації жінки як “знаряддя” – до її презентації як самостійного суб’єкта, здатного визначати свою роль у суспільстві.

Курсова робота підтвердила, що мовна репрезентація жінки в китайській культурі є не лише відображенням глибинних соціокультурних структур, але й активним механізмом, який бере участь у формуванні нових уявлень про гендер, роль жінки, її права та можливості. Мова, зокрема публічна, стала ареною боротьби за новий образ жінки – від «ідеальної дружини» до активної громадянки, професіоналки, лідерки та суб’єкта дискусії.

Отже, дослідження такого роду сприяє глибшому розумінню взаємодії між мовою, ідеологією та культурою та відкриває нові перспективи для подальших досліджень у галузі соціолінгвістики, гендерних студій та китайської культурології.